

Забезпечення прав медичних працівників у контексті розвитку медичного права в Україні

О.Г. Шекера^{1,3}, О.О. Шекера^{2,3}, Л.А. Підпригора^{1,3}

¹Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика, м. Київ

²Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, м. Київ

³МГО «Міжнародна асоціація «Здоров'я суспільства»

У статті досліджується нормативна база забезпечення прав медичних працівників, розглядаються проблеми соціально-економічного захисту медичних працівників, викладені пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання захисту прав медиків.

Ключові слова: медичне право, медичні правовідносини, соціально-економічний захист медичних працівників, права людини у сфері медичної діяльності.

На сьогоднішній день перелік прав людини зафіксовано у численних міжнародно-правових документах, що є результатом тривалого історичного формування певних стандартів та еталонів, більшість з яких уже стали своєрідною нормою для національного законодавства багатьох країн.

Ураховуючи універсальний характер права, сьогодні постає питання про необхідність адекватного юридичного забезпечення медичної діяльності. Оволодіння правовою культурою дає орієнтир кожному громадянину при оцінюванні мінливих суспільних процесів та можливість відстоювати права людини за будь-яких спроб обмежити її у цих правах.

Мета дослідження: науково обґрунтувати та запропонувати систему підготовки медичних фахівців щодо поліпшення їхніх правових знань з точки зору формування загального правового світогляду на основі нових концептуальних підходів з урахуванням перспективи розвитку охорони здоров'я.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

У процесі дослідження використовували методи семантичного оцінювання наукових документів, порівняння та системного аналізу.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Аналізу піддані результати дослідження, які отримані під час вивчення нормативно-правового забезпечення прав медичних працівників, зокрема їхнього соціально-економічного захисту. Установлено, що нормативно-правові акти, а саме Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» визначає, що кожна людина має природне невід'ємне і непорушне право на охорону здоров'я. Суспільство і держава відповідальні перед сучасним і майбутніми поколіннями за рівень здоров'я і збереження генофонду народу України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я в діяльності держави, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, удосконалення медичної допомоги і запровадження здорового способу життя. З огляду на викладене вище стає цілком зрозуміло, що саме важливість права на охорону здоров'я і дала поштовх активному розвитку нової галузі права – медичному праву.

Для фахівців охорони здоров'я рівень правових знань має особливе значення не лише з точки зору формування загаль-

ного правового світогляду, але й з огляду на можливість досягнення відповідного професійного рівня. У той самий час, не може бути повного розуміння медичного права без термінологічного визначення. Отже, **медичне право** – це комплексна галузь права, що включає сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері медичної діяльності. **Медичні правовідносини** – це результат впливу норм медичного права на діяльність суб'єктів медичного права, внаслідок якого між ними виникають правові зв'язки. **Права людини у сфері медичної діяльності** – це передбачені міжнародними і внутрішньодержавними нормативно-правовими актами положення, що гарантують людині охорону здоров'я і надання медичної допомоги при виникненні захворювання.

Аналізуючи чинну нормативно-правову базу, необхідно виділити серед міжнародно-правових документів **Загальну декларацію прав людини** (прийняту на третій сесії Генеральної Асамблеї ООН резолюцією 217 А (III) 10 грудня 1948 р.), стаття 25 якої проголошує, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і необхідне соціальне обслуговування, що необхідне для підтримки здоров'я і добробуту її самої та її сім'ї, і право на забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, настання старості або іншого випадку втрати коштів для існування від незалежних від неї обставин.

Закріпивши у статті 49 право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування, Конституція України визначила, що охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності, включаючи приватні. Важливою гарантією здійснення цього права є конституційний припис про те, що держава зобов'язана створювати умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, а також що у державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно, а існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена.

Знання і розуміння положень та норм, які зафіксовані у зазначених вище нормативно-правових актах, є основою для формування нового мислення, запобігання правопорушенням, уміння відстоювати і захищати працівниками охорони здоров'я як права своїх пацієнтів, так і власні.

У зв'язку з цим можна дати визначення **суб'єктивного права людини в сфері медичної діяльності**, під яким розуміють міру можливої поведінки людини, спрямованої на використання норм права, що містяться у законодавстві про охорону здоров'я.

Під правами людини у сфері медичної діяльності в тому числі слід розуміти і права медичних працівників. Одним з болючих питань в галузі охорони здоров'я, що потребує термінового врегулювання на законодавчому рівні, є реалізація права медичних працівників на соціально-економічний захист. На нашу думку, структуру основних на-

прямків політики щодо соціально-економічного захисту медичних працівників необхідно будувати за наступними напрямками: адекватна оплата праці в системі охорони здоров'я; оптимальна система регулювання зайнятості; обов'язкове соціальне страхування медиків, у тому числі і професійної відповідальності; захист професійних, майнових, особистісних та інших прав медичних працівників.

У цій роботі зроблено акцент на оплату праці в системі охорони здоров'я і це зрозуміло. Рівень заробітної плати медичних працівників продовжує залишатися одним з найнижчих у порівнянні з іншими галузями національної економіки та не може забезпечити їхнього соціально-економічного захисту, що надзвичайно негативно відображається на функціонуванні системи охорони здоров'я в цілому. За результатами різних досліджень, кількість медичних працівників, невдоволених рівнем власного добробуту, становить 85–90% і має тенденцію до збільшення. Це змушує медичних працівників витратити значну частину свого часу на додатковий підробіток, часто не пов'язаний з медициною, що призводить до уповільнення професійного росту, психоемоційного/професійного вигорання та зниження рівня кваліфікації медичних працівників.

Окрім того, низький рівень заробітної плати негативно відображається на пенсійному забезпеченні медичних працівників, у зв'язку з цим молоді та кваліфіковані медики виїжджають на роботу за кордон, багато з них залишає практичну медицину, переходить у фармацевтичний бізнес, торгівлю та інші, не пов'язані з медициною, види діяльності, що призводить до неуконкомплектованості закладів охорони здоров'я, зменшення їх можливостей, знижує рівень якості надання медичної допомоги та деморалізує медичний персонал. Недаремно існуюча ситуація в системі охорони здоров'я України майже одногласно характеризується і населенням, і спеціалістами, як кризова.

Таким чином, на нашу думку, зниження престижу спеціальності лікарів та середніх медичних працівників в першу чергу пов'язано з низьким соціально-економічним статусом медичних працівників та складними умовами їхньої праці. Тому для виходу із системної кризи в оплаті праці необхідно якомога швидше кардинально змінити саму систему оплати праці в охороні здоров'я.

Важливим аспектом щодо подальших позитивних змін в охороні здоров'я є необхідність інституційного оформлення ринку праці медиків. Основними ознаками такого ринку праці повинні стати: визнання суспільством унікальності праці медичного працівника, що повинно бути зафіксоване у відповідних нормативно-правових актах; законодавче закріплення інституту професійного самоврядування медичних працівників; заборона практики використання медиків не за їхньою спеціальністю; утвердження у правових

та економічних нормах рівності працівника та роботодавця у галузі охорони здоров'я; посилення з боку держави регулювання та контролю оплати праці медичних працівників, тривалості робочого дня; забезпечення та розвиток партнерських ділових стосунків між медичними працівниками, працевдавцями та управліннями охорони здоров'я; утворення соціальних інституцій, пов'язаних з формуванням та використанням трудового потенціалу у галузі охорони здоров'я; підтримка та сприяння діяльності громадських організацій, які захищають права медичних працівників.

ВИСНОВКИ

Аналіз національних законодавчих норм (Конституції України, Цивільного кодексу України, Основ законодавства України про охорону здоров'я) дозволяє нам зробити висновок, що держава забезпечує належну підготовку і перепідготовку медичного і фармацевтичного персоналу на підставі існуючих державних стандартів навчання і здійснює контрольні функції за будь-якою медичною практикою.

У той самий час, враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку нашої країни та збільшення обсягів міждержавних обмінів, актуальними завданнями стають пізнання і дослідження особливостей міжнародного й регіонального права, вивчення та врахування кращого міжнародного та національного досвіду участі професійних та громадських організацій у захисті прав медичних працівників, створення та вдосконалення нормативно-правової бази в галузі охорони здоров'я.

Обеспечение прав медицинских работников в контексте развития медицинского права в Украине О.Г. Шекера, О.О. Шекера, Л.А. Пидопригора

В статье исследуется нормативно-правовая база обеспечения прав медицинских работников, рассматриваются проблемы социально-экономической защиты медицинских работников, изложены предложения относительно усовершенствования нормативно-правового регулирования защиты прав медиков.

Ключевые слова: медицинское право, медицинские правоотношения, социально-экономическая защита медицинских работников, права человека в сфере медицинской деятельности.

Ensuring the rights of health care workers in the context of medical law in Ukraine O.G. Shekera, O.O. Shekera, L.A. Pidoprigora

The paper deals with the regulations for ensuring the rights of medical workers. It also focuses on the issues of the workers' social and economic defence and the proposals to improve legal regulations of the defence of medical workers' rights.

Key words: medical law, medical law and regulations, social and economic defence of medical workers, human rights in medical activities.

Сведения об авторах

Шекера Олег Григорьевич – Институт семейной медицины Национальной медицинской академии последипломного образования имени П.Л. Шупика, 04112, г. Киев, ул. Дорогожицкая, 9; тел.: (044) 206-73-22, (066) 704-97-75

Шекера Оксана Олеговна – Национальный медицинский университет имени О.О. Богомольца, 01004, г. Киев, бул. Шевченко, 13; тел.:

Пидопригора Людмила Анатольевна – Институт семейной медицины Национальной медицинской академии последипломного образования имени П.Л. Шупика, 04112, г. Киев, ул. Дорогожицкая, 9.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII // ВВР, 1993. – № 4, ст. 19.
2. Стеценко С.Г. Медичне право України: підручник / С.Г. Стеценко, В.Ю. Стеценко, І.Я. Сенюта [за ред.

- С.Г. Стеценка]. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність». – 2008. – 507 с.
3. Братанюк Л.Є. Основи права і законодавства в охороні здоров'я. Підручник для мед. вишів 1–3 рівнів акредитації. – Київ, 2010.

4. Гревцова Р.Ю. Правові питання відносин між лікарем і пацієнтом // Therapia. Український медичний вісник, 2007. – № 7–8. – С. 77.
5. Сенюта І.Я. Медичне право: право людини на охорону здоров'я: Монографія. – Львів: Астролія, 2007.

- 224 с.
6. Шекера О. Г. Соціально-медичні аспекти державної політики України / О.Г. Шекера, Н.І. Мудрик // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2003. – № 1. – С. 34–38.